

KUYUCAKLI YUSUF

SABAHATTİN ALİ

Yayına Hazırlayanlar:
Prof. Dr. İbrahim Tüzer
Doç. Dr. Selçuk Atay

SABAHATTİN ALİ
ROMAN

Eleştirel Basım

HECE YAYINLARI

SUNUŞ

Değerlendirmenin, kıymet takdirinin, yargılamanın, ahkâm kesmenin tamamlanmış bir yapı içerisinde ortaya konmuş olan eserlerden hareketle değil de zihinsel arınma sürecini yaşayamamış gelip geçici ideolojik saplantılar üzerinden yapılması, aynı zamanda hakikatin de üstünün örtülmesi anlamına gelmektedir. Çünkü “sanat eseri” olarak adlandırılan bir metinde, muhatabının yaklaşım tarzına ve birikimine yönelik olarak derinleşerek genişleyen anlam alanları mevcuttur. Esasa yönelik değerlerin tamamının içinin boşaltılarak “sanal” olarıyla değiştirildiği ve sıradanlaştırıldığı bu çağda, sanat eserinin sözü edilen anlam alanları da gittikçe daralmakta; eser-okur-anlam geçişliliği yüzeyselleşerek derinliksiz bir mahiyet kazanmaktadır. Böylelikle, genel hükümlerin boyunduruğundan kendisini kurtaramayarak “herkes” gibi düşünen okur, zihinsel gelişime kapalı olduğundan sanat eserinin anlam dünyasına kendini dâhil edememekte, metnin anlamını tamamlayamamaktadır.

Sabahattin Ali'nin (25 Şubat 1907 – 2 Nisan 1948) eserleri de ancak, yukarıda özetle çerçevesini çizmeye çalıştığımız eser-okur-anlam düzleminde derinlikli bir biçimde ele alındığında farklı anlam alanlarına açılarak zenginleşir ve muhatabını metnin anlamını tamamlamaya davet eden bir yapıyla karşımıza çıkar. Diğer taraftan hayatının nasıl sona erdiğine dair muhtelif iddialar henüz tam anlamıyla aydınlatılmamış ve mezarının yeri bugün dahi bilinmeyen bir sanatkârın eserlerinin kıymeti anlaşılamayacak; sanat eseri merkez alınmadan yapılan her türlü değerlendirme çabası, Sabahattin Ali'nin eserlerindeki kalıcı ve esaslı anlamların üzerini örtecektir. Sanatkârları, yalnızca kendi ideolojik görüşlerimiz, inanç sistemlerimiz ve kabul ettiğimiz doğrular üzerinden değerlendirmek doğru değildir. Bu sert ve kaba kutuplaşma, düşünsel ve sanatsal birikimin gelişmesini önlediği gibi, toplumu bir arada tutacak asgari müşterekler hazinesini de yağmalayarak yok etmektedir. Nitekim Sabahattin Ali, devrinin vicdanı olan bütün sanatkârlar gibi, gördüğü bildiği, duyumsadığı hatta sezindiği birtakım tehlike ve tehditlere ima yoluyla işaret etmiş olan bir sanatkârdır.

O, savaşların yıkıma uğrattığı insanlığın yaşama sevgisini, adalet duygusunu ve hayatın devamına olan inancını yeniden yeşertmek ve beslemek istemiştir. Ali'nin anlatı dünyası, yüz yıllardır kaderine terk edilmiş, aç, susuz ve cahil bırakılmış ama kendini derinden ve görünmez bir damar gibi besleyen irfan kültürü ile ayakta tutan Anadolu insanının varolma çabası üzerine kurulur. Burada, "Sabahattin Ali - İnsan ve Eser" adlı çalışmasında onun hayatı ve eserleri üzerine kapsamlı incelemelerde bulunan Prof. Dr. Ramazan Korkmaz'ın, "Sabahattin Ali kimdir? Sabahattin Ali, henüz herhangi bir dünya görüşüne erişemediği için ideolojik doğmalarla düşünen 'övücüler'in söylediği gibi 'halk kahramanı', 'önde giden savaşçı', 'yılmaz savaşçı', 'savaş eri', 'ordu bozan', 'demirci ustası' gibi terkiplerin içerdiği bir 'Yüce Sabahattin' midir? Yoksa 'yericiler'in söylediği tarzda 'Bolşevik', 'vatan haini', 'azıllı komünist' midir? Bizce gerçek Sabahattin Ali, bunların hiçbiri değil..." sözlerine katılmamak mümkün değildir.

Gerçek Sabahattin Ali, Türk edebiyatına *Kuyucaklı Yusuf*, *İçimizdeki Şeytan*, *Kürk Mantolu Madonna* gibi eşsiz romanları kazandırmış olan romancı Sabahattin Ali'dir. Kaleme aldığı hikâyelerle kimi zaman unutulmuş, bir kenara itilerek horlanmış "küçük insan"ın tahassüslerini anlatan; kimi zaman Anadolu gerçeğine derin bir romantizmle birlikte dikkat çeken; kimi zaman da en insani yanımıza dokunarak yaşanmışlığımıza denk düşen metinler yazan hikâyeci Sabahattin Ali'dir. "Ses" adlı hikâyesinin kahramanı Sivaslı Ali'ye yaptığı gibi, bilinçli/bilinçsiz bütün ihmal ve istismar girişimlerine rağmen, beslediği irfan kültürüyle dimdik ayakta kalabilmiş ve yarım yamalak aydın müsveddelerine, kokuşmuş bürokratik düzene boyun eğmeden sazını yol parası yaparak yeniden doğuş mekânlarına dönüş çağrısı yapan Sabahattin Ali'dir. "Burda çiçekler açmıyor / Kuşlar süzülüp uçmuyor / Yıldızlar ışık saçmıyor / Geçmiyor günler geçmiyor" diyen, "Dışarda deli dalgalar / Gelir duvarları yalar / Seni bu sesler oylar / Aldırma gönül aldırma" dizelerinin sahibi olarak gönüllerimize teselli veren şair Sabahattin Ali'dir.

Dolayısıyla bir sanatkârın eserlerine yönelik anlamlandırma gayreti onun ölümlü yanlarından ziyade geriye bırakmış olduğu eserlerinin çağları aşabilecek anlam dünyasına yönelik olmalıdır. Bunun için de

sanatkârdan geriye kalan eserlerin ilk ve tahrif edilmemiş nüshalarına ulaşmak; edebî esere yönelik farklı okuma biçimlerini bu metinlerden hareketle yapmak önemlidir. Elinizde bulunan ve “eleştirel basım” anlayışıyla hazırlanan *Kuyucaklı Yusuf*’un ortaya çıkış amacının bu olduğunun altını çizmek isteriz. Diğer taraftan bu amacımızın doğru bir biçimde anlaşılması için yapılan çalışmanın hususiyetlerine kısaca değinmemiz gerekmektedir.

Bilindiği üzere Sabahattin Ali’nin *Kuyucaklı Yusuf* adlı eseri ilk kez *Yeni Anadolu* gazetesinde tefrika edilmeye başlanmış ise de bu tefrika yarım kalmıştır. Ardından *Projektör* dergisinde yalnız bir tefrikası yapılan roman ilk kez tam olarak “Memleket Romanı” alt başlığıyla Tan gazetesinin 9 Kasım 1936 – 21 Ocak 1937 tarihleri arasındaki nüshalarında tefrika edilebilmiştir. 67’nci tefrikada son bulan roman, aynı yıl Yeni Kitapçı tarafından kitap olarak yayımlanmıştır. Sanatkârın sağlığında eserin ikinci baskısı Akba Kitabevi tarafından 1943 yılında yapılmıştır.

Elinizde bulunan nüsha ise kitabın Sabahattin Ali’nin sağlığında yapılan ilk baskısından hareketle yayıma hazırlanmış; noktalama işaretleri ve sözcüklerin yazımında görülen kimi tutarsızlıklar sanatkârın asıl kullanım biçimiyle birleştirilerek eserin orijinal yapısını korumak amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra gazete ve dergi sayfalarında kalmış romanın ilk hâli ile *Projektör* dergisindeki tefrika ve eserin ikinci baskısı mukayeseli bir biçimde okunmuş; sanatkârın dilinde meydana gelen değişmelerin bir gösterge değeri taşıdığı düşünülerek tüm farklılıklara işaret edilmiştir. Her bir nüshada aynı şekilde kullanılan yazım şekilleri, sanatkârın bir üslup özelliği olduğundan değiştirilmemiş, ancak bir dizgi hatası ile yanlış yazıldığı görülen hatalar düzeltilmiştir. Bununla birlikte kitaplar ve tefrikalarda yazım tutarlılığı olmayan sözcüklerin yazımında günümüz imlâsı esas alınmıştır.

Sabahattin Ali’nin romanında yaptığı tasarrufları okuyucuya göstermek amacıyla eksiksiz bir metin ortaya koymaya çalıştığımız bu çalışmada kimi izah gerektiren sözcükleri açıklamadığımızı belirtmemiz gerekmektedir. Son dönemde yapılan eleştirel basımlarda metinde geçen sözcüklerin izah edildiği, örneğin Balıkesir’de geçen romanın kimi sözcüklerinin neye denk geldiği, romanda sözü edilen *Amak-ı*

Hayal adlı eserin kime ait olduğu veya nasıl bir önemi haiz olduğu gibi pek çok bilgiye yer verilerek, açıklamalarda bulunulduğu görülmektedir. Öğretici metin olarak nitelenen anı, otobiyografi gibi kurguya dayanmayan eserlerde açıklayıcı olmaları sebebiyle önem arz eden bu bilgiler, kanaatimizce edebî eserde olumsuz bir yapı arz etmektedir. Öte yandan Sabahattin Ali özelinde de görüleceği üzere bu tür izahlar, okuyucunun edebî eseri nasıl alımlayacağına dair bir yönlendirme de yapmaktadır. Dolayısıyla sanatkâr ile okuyucu arasına girmek anlamına gelen bu tip izahlardan çalışma boyunca kaçındığımızı belirtmek isteriz.

Son olarak bugün için nispeten kullanımdan kalkmış kimi sözcüklerin anlamı ile ilgili olarak tercih ettiğimiz usulden de bahsetmek gerekir. Günümüzde Sabahattin Ali'nin eserlerinin “sadeleştirilmiş metin” veya “günümüz Türkçesiyle” gibi ibarelerle sunulduğunu görmekteyiz. Bilimsel anlamda son derece yanlış olan bu kullanım doğrudan doğruya sanatkârın diline müdahale eden, eserin estetik yapısını da parçalayan yayınlar olarak çoğalmaktadır. Kimi çalışmalarda ise anlamı bilinmeyen kelimeler için eserin sonuna sözlük konulmaktadır. Yazarın diline müdahale eden çalışmalara göre nispeten kabul edilebilir olan bu yöntemde ise edebî eseri okumayı zorlaştıran bir kullanım ortaya çıkmaktadır. *Kuyucaklı Yusuf*'un elinizdeki nüshasında sanatkârın özgün dili muhafaza edilmekle birlikte anlamı bilinmeyeceği düşünülen kimi sözcükler köşeli parantez içinde [...] ve metne uygun bir anlamlandırma ile sunulmuştur.

Doç. Dr. Selçuk Atay ile birlikte yayıma hazırladığımız bu çalışmanın Sabahattin Ali'nin romanının bütünlüklü bir biçimde okunup anlaşılmasına katkı sunmasını umut ediyorum. Atay'a dikkatli ve titiz çalışması; Hece Yayınlarına ve özellikle Ömer Faruk Ergezen Bey'e *Kuyucaklı Yusuf*'ün eleştirel bir basımla yayımlanması teklifini getirerek Türk dili ve edebiyatına sundukları katkı için teşekkür ederim. Türk edebiyatına ölümsüz eserler kazandıran Sabahattin Ali'yi bu vesile ile rahmet ve minnetle anıyorum.

İbrahim Tüzer
Ankara – 2021

KUYUCAKLI YUSUF¹

---

¹ Roman, Tan gazetesinde "Memleket Romanı" alt başlığıyla tefrika edilmiştir.

BİRİNCİ KISIM

1²

1903 senesi sonbaharında ve yağmurlu bir gecede Aydın'ın Nazilli kazasına yakın³ Kuyucak köyünü eşkıyalar bastılar ve bir karı kocayı öldürdüler.

Kaza kaymakamı Salahattin Bey, müddeiumumi [savcı] ile doktoru yanına alarak ertesi günü⁴ tahkikata [soruşturmaya] bizzat gitti. Jandarma⁵ kumandanı izinli olduğu için yanlarında bir başçavuş ve üç jandarma neferi vardı.

Siyah kuzu derisi kalpaklarından (ve doktorun fesinden) renkli yağmur suları süzülüyor, şakaklarında garip şekiller çizdikten sonra çenelerinin altında birleşerek göğüslerine damlıyordu.

Yolun iki tarafındaki ıslak söğüt ve hayıt ağaçlarına düşen yağmur damlaları hafif, melankolik bir tıprırtı çıkarıyor, atların kumlu yolda intizamsız izler bırakan ayakları gıcırıtılı ve ezik sesler veriyordu.

Köye yaklaştıkça yolun kenarlarındaki⁶ ağaçların cinsi değişti. Şimdi birçok yerlerde incir ve ceviz ağaçları, yolun kenarlarında⁷ koyu yeşil iki duvar gibi yükseliyor, hatta bazı yerlerde iri cevizler

² Projektör tefrikasında bu başlığın altında “İki ölü ve bir çocuk” ibaresi bulunmaktadır.

³ Projektör tefrikasında “tabi”

⁴ İkinci baskıda “gün”

⁵ İkinci baskıda ve Projektör tefrikasında “jandarma” sözcüklerinin tamamı “candarma” olarak, ilk baskıda ve tefrikada ise “jandarma” olarak kullanılmıştır.

⁶ İkinci baskıda, Tan ve Projektör tefrikasında “kenarındaki”

⁷ İkinci baskıda “kenarında”

tabii bir kemer vücuda getiriyorlardı⁸.

Bu kasvetli ve şıprıtılı günde hiç ses çıkarmadan ilerleyen kafileyi görmek insana elinde olmayan bir ürkeklik veriyordu⁹. Yaşı otuz beşten fazla olmamasına rağmen kalpağının kenarından bembeyaz saçları görünen kaymakam en ileride, başı önüne eğili ve gözleri atının ıslak ıslak sivrilen kulaklarında¹⁰, gidiyordu. Müddeiumumi sağında ve biraz acemice ve korkak, atın üzerinde sallanıyor, bir türlü ateş almayan çakmağından sigarasını¹¹ yakmaya uğraşıyordu. Doktor ise kalender, gün görmüş bir adamdı. Güzel tambur çalardı; şimdi de bıyıklarından sular akarak hafif hafif ıslık çalıyor, bugünlerde çalıştığı, kemeçeci usta Nikola-ki'nin mahur saz semaisini tekrar ediyordu.

Arkadan gelen dört jandarma, yamçalarına bürünmüş ve martinlerini sırtlarına çaprazlama asmışlardı. Yamçılar atların kasıklarına kadar uzandığı ve tüylü, siyah bir ehram [piramit] hâlinde süvarisi ile hayvanını birleştirdiği için bir tek mahluk gibi görünüyorlardı.

İki saat kadar sonra Kuyucak'a geldiler. Çamurlu sokaklarda hiç kimseler yoktu; yalnız çıplak ayaklı küçük bir kız çocuğu elinde bir değnek ile, mütemadiyen [durmadan] bağırان ve çamurlu¹² kanatlarını telaşla çarparak koşan birkaç kazı kovalıyor, onları bir bahçe çitinin alt tarafındaki ufak delikten içeri sokmak istiyordu.

Atları görünce, kenardaki ekşi kokusu ta uzaklara kadar yayılan bir gübre yığınının üzerine çıktı; değneğini ayaklarının ucuna dayadı ve büyük gözlerle geçenlere bakmaya başladı. Atlılar köşeyi dönünce kazları olduğu gibi bıraktı, elinden değneğini atarak evine koştu.

Gelenler hiç dinlenmeden, muhtarı da¹³ alarak cinayet yerine gittiler. Burası köyün kenarındaki küçük, bahçeli bir evceğizdi. İki

⁸ İkinci baskıda "getiriyordu"

⁹ Projektör tefrikasında "verebilirdi"

¹⁰ "eğili ve gözleri atının ıslak ıslak sivrilen kulaklarında" ifadesi Projektör nüshasında "eğilmiş" şeklindedir.

¹¹ Projektör tefrikasında "cigarasını"

¹² "çamurlu" sözcüğü ikinci baskıda bulunmamaktadır.

¹³ Projektör tefrikasında "nahiye müdürünü de"

kanatlı siyah bir kapıdan ufak fakat çiçekli bir bahçeye giriliyor; iki sıra şimşir fidanlarının ve birkaç küçük kayısı ağacının arasından geçildikten sonra karşıya tahta bir merdiven çıkıyordu. Merdivenin üst başında¹⁴ önlerine ilk gelen odaya girdiler. Gördükleri manzara hepsinin, hatta bu gibi şeylere alışık olan jandarmaların bile tüyelerini ürpertti:

Kapıdan girince sağ tarafta bir yük, onun biraz ötesinde yüksek bir konsol vardı. Konsolun üzerinde bir cam fanusun altına konulmuş eski usul bir saat, kırmızı gaz bezleriyle örtülü, abajurlu iki petrol lambası, sarı yıldız çerçevesi büyükçe bir ayna ve aynanın üst tarafında duvarda, kılıflarıyla asılmış bir çift çakmaklı tabanca duruyordu. Karşıda, perdeleri tamamen inik olan pencerelerin önünde, bütün duvar boyunca uzanan, üzerine halı döşeli alçak bir sedir ve sedirin köşelerinde pazen yüzlü minderlerle yastıklar, yastıkların üzerinde ise fiyango yapılmış sırma işlemeli yağlıklar vardı. Sedirle kapı arasında, ayakucu kapıya doğru¹⁵ bir yatak duruyor; yatağın üzerini tamamen örten ve uçları biraz da yere uzanan yorganı hareketsiz iki insan vücudu kabartıyordu.

Yatağın kenarından başlayıp odanın ortasına kadar yayılan ve orada ufak bir gölcük meydana getiren pıhtılaşmış kanlar bu odada birtakım hadiseler olduğunu söylüyordu.

Fakat odaya girenleri dehşet içinde bırakan ne bu bir miktar kan ne de yorganın altında görünmeden kabaran bu iki vücuttu; onlar sedirin köşesinde diz çöküp oturan ve kendilerine sabit gözlerle bakan küçük bir çocuk görmüşlerdi.

Kaymakam ıslak kalpağını biraz geriye attı, çocuğa doğru yürüdü, bu esnada doktor da yorganın kenarını kaldırarak ölülerini muayeneye başlamıştı.

Kaymakam sordu:

“Sen kimsin oğlum?”

“Ben Yusuf’um!”

¹⁴ Projektör tefrikasında “Merdiveni çıktuktan sonra”

¹⁵ Projektör tefrikasında “doğru yapılmış”

“Kim Yusuf?”

“Etem¹⁶ Ağa'nın oğlu Yusuf!..”

Kaymakam şaşırmış gibi suallerini kesti. Çocuk ölenlerin oğlu idi.

“Burada ne bekliyorsun?”

Eliyle ölüleri gösterdi:

“Nah, bunları bekliyorum!”

“Ne zamandan beri buradasın?”

“Akşamdan beri... Vukuattan sonra jandarmaya koştum, haber saldım, sonra yine geldim. Fıkalarını nasıl yalnız bırakayım...”

“Korkmuyor musun?”

“Anamla babam, nesinden korkayım...”

“Vukuat olduğu zaman da burada mıydın?”

“Yanı başımdaki odadaydım. Anam bağırınca uyandım, koştum geldim ama, imansızlar ben gelene kadar babamı da, anamı da kesmişler.”

“Sana bir şey yapmadılar mı?”

“Biri bana da saldırdı ya, aşağıdan başka biri geldi, öbürünü aldı götürdü.”

“Elinde ne var?”

Çocuk ehemmiyet vermek istemeyen¹⁷ bir tavırla başını salladı ve elini uzattı:

“Odaya girdiğimde anam daha canlı idi. Debeleniyordu. Hemen eşkıyanın üstüne atıldım¹⁸, azıcık boğuştuk, ama anacığızım depreşmez oldu, ben de yakasını bıraktım. Sonradan bir baktım, döğüşürken parmağım kesilmiş. Çok acıdı¹⁹, çok acıdı ama, şimdi biraz hafifledi...”²⁰

İleri doğru uzattığı sağ elinden kanlı paçavralar düştü. Başpar-

¹⁶ İlk baskıda “Ethem” ve “Etem” şeklinde karışık olarak kullanılan bu sözcük, Tan tefrikasının tamamında “Ethem”, ikinci baskının tamamında ise “Etem” olarak kullanıldığı için kitap boyunca “Etem” olarak yazılmıştır.

¹⁷ Projektör tefrikasında “vermeyen”

¹⁸ Projektör tefrikasında “atladım”

¹⁹ “Çok acıdı” ifadesi ikinci baskıda bulunmamaktadır.

²⁰ “Çok acıdı, çok acıdı ama, şimdi biraz hafifledi...” ifadesi Projektör tefrikasında bulunmamaktadır.

mağının kopuk bir et parçası hâlinde aşağı sallandığını görünce hepsi hayret dolu bir ürperme geçirdiler.

Doktor, ölülerin üstüne yorganı tekrar çekerek çocuğun yanına geldi, kopuk parmağı tamamen kesti ve²¹ eli yıkamaya, sarmağa başladı. Çocuk bu esnada hayret veren bir itidal ve lakaytlık [ölçü ve ilgisizlik] gösteriyor, yalnız ara sıra şiddetle dişlerini sıkıyor ve sapsarı kesiliyordu. Bu dayanılmaz acı hamlelerinden sonra, sanki zaafını göstermiş olmaktan ve siyah gözlerini nemleyen yaşlardan²² utanmış gibi, soluk ve çok ince dudaklarına bir tebessüm geliyordu. Yüzüne hayretle bakan doktora²³:

“Bir şey değil doktor bey, bir parmaktan ne çıkar?” dedi.

“Bir şey çıkmaz ama oğlum, sen biraz fazla kan kaybetmişsin!”
Ve²⁴ kaymakama döndü:

“Ayakta nasıl durabildiğine hayret ediyorum.”

Bu esnada müddeiumumi sordu:

“Bizden evvel buraya giren oldu mu?”

Muhtar²⁵ atıldı:

“Ben girdim ama²⁶ her şeyi olduğu gibi bıraktım. Geldiğim zaman odayı böyle bulmuştum.”

Müddeiumumi çocuğa döndü:

“Bunları sen mi yatağa koydun?”

“Aah... Zaten yataktalardı. Ben başlarını yastığa getirdim, yorgancağınızı üstlerine çektim. Uyusun fikiracıklar gayri. Ne yapalım?”

Bunları söylerken tavrında bir kalenderlikten ziyade bir irade, birçok büyük ve düşünceli adamları gıptaya sevk edecek bir irade görünüyordu. Çaresiz bir şey için, hem de bu kadar şehirlinin²⁷ karşısında teessür göstermek herhâlde izzetinefsine [onuruna] dokunuyordu.

²¹ Projektör tefrikasında “keserek”

²² “ve siyah gözlerini nemleyen yaşlardan” ifadesi Projektör tefrikasında bulunmamaktadır.

²³ Bu cümle Projektör tefrikasında bulunmamaktadır.

²⁴ “ve” sözcüğü ikinci baskıda bulunmamaktadır.

²⁵ Projektör tefrikasında “Nahiye müdürü”

²⁶ Projektör tefrikasında “fakat”

²⁷ Projektör tefrikasında “adamın”

Kaymakam tekrar sordu:

“Senin kimin kimsen var mı?”²⁸

“Bunlardan gayri kimsem yoktu!”

Çocuğun bu metaneti orada bulunanların kalbini parçalıyordu. Zaten, bir felakete sükûn ve itidalle tahammül edenlerin manzarası, o felaket için ağlayıp çırpınanların manzarasından çok daha korkunç ve ezicidir. Kuru ve sabit gözlerin arkasında nasıl bir ateşin yandığı; yavaşça kalkıp inen göğsün içinde nelerin kaydığı bilinmediği²⁹ için, insan mütemadi bir ürkeklik ve tereddüt içinde üzülür³⁰...

Kaymakam küçük Yusuf’un elinden tuttu, kendine doğru çekti. Gözleri yaşarmış gibiydi.

“Gel benimle öyleyse...” dedi.

“Nereye geleyim?”

“Benimle gel... Benim yanımda kal. Ben seni baban gibi seveirim, olmaz mı?”

“Beni babam gibi sevemezsin ama, geleyim. Senin de kimin kimsen yok mu?”

“Var, var ama sen de gel. Benim oğlum ol. Benim hiç erkek çocuğum³¹ yok!”

Yusuf’u çenesinin altından tuttu, başını yukarıya doğru kaldırdı. Fakat Yusuf silkindi ve başını çekti. Yavaş yavaş³² odanın bir köşesine çekildi. Tahkikat bitip hiçbir iz bulunmadan kasabaya dönülürken³³ Yusuf da beraberdi³⁴. Köyden tedarik edilen küçük bir atın üzerinde dimdik duruyordu. Yalnız gece, kaymakamın evinde yatağa yatırıldığı zaman, kendini kaybetti ve iki gün ateşler içinde sayıkladı.

²⁸ Bu noktada Projektör nüshasında “Çocuk ölümlere doğru baktı.” ifadesi bulunmaktadır.

²⁹ Projektör tefrikasında “bilmediğimiz”

³⁰ Tefrikada “üzülüyor”

³¹ Projektör tefrikasında “oğlum”

³² “Yavaş yavaş” ifadesi Projektör tefrikasında bulunmamaktadır.

³³ İkinci baskıda “dönerlerken”

³⁴ Projektör tefrikasında “yanlarında idi”

Kaymakamın karısı Şahinde³⁶ Hanım, eve bir “köylü piçinin” getirilmesinden hiç de memnun olmadı ve bunu çocuğun yanında bağıra bağıra söylemekten çekinmedi.

Salahattin Bey, gençliğini deli gibi geçirdikten, hayatın tadılmadık zevkini bırakmadıktan sonra, birdenbire yorgunlaştığını, artık daha fazla koşacak kuvveti olmadığını görmüş, beş sene kadar evvel, bu kendisinden tam on beş yaş küçük kızla evlenivermişti.

Bizim küçük Anadolu şehirlerimizde bu müzmin evlenme hastalığı daima hüküm sürmektedir. En kuvvetliler bile bir iki sene dayanabildikten sonra bu amansız mikroptan yakalarını kurtaramazlar ve kör gibi, önlerine ilk çıkanla evleniverirler.

Tabii bu evlenmede herhangi bir müşterek hayattan ziyade, erkek için evde bir kadın bulunması; kız için de “münasipçe bir kısmet” varken kaçırılmaması düşünülmüştür. Bu izdivaç mikrobu evlendikten sonra faaliyetine nihayet vermez. Bilakis ondan sonra faaliyete³⁷ başlar: Evvelce birtakım emelleri olan, yükselmek, kendini göstermek, eser vermek isteyen adamlara bir kalenderlik, bir lakaytlık gelir. Evde meram anlatmağa ve anlaşmağa³⁸ asla imkân olmayan, seviyesi, ahlak³⁹ telakkisi, dünyayı görüşü ve itiyatları [alışkanlıkları] büsbütün ayrı bir mahlukla daimî bir beraberlik insanı dış hayatta da bedbin [karamsar] yapar ve bütün insanlardan şüpheye düşürür.

Evlendikten sonra bir adamın bütün gayesi ve istikbal düşüncesi, bir kere içine girmiş bulunduğu ve şimdi mukadder telakki ettiği bu belayı ses çıkarmadan ve dosta düşmana pek belli etmeden sürükleyip götürmek, onda herkes tarafından söylenen, fakat

³⁵ Projektör tefrikasında bu başlığın altında “Yeni bir mikrop ve tesirleri” ibaresi bulunmaktadır.

³⁶ Her iki baskıda da bu sözcük önce “Şahinde”, metnin büyük bir bölümünde ise “Şahinde” olarak yazıldığı için kitap boyunca “Şahinde” olarak yazılmıştır.

³⁷ “nihayet vermez. Bilakis ondan sonra faaliyete” ibaresi ikinci baskıda bulunmamaktadır.

³⁸ “ve anlaşmağa” ibaresi ikinci baskıda bulunmamaktadır.

³⁹ Tefrikada “anlama”

kimse tarafından bulunamayan meziyetler ve saadetler araştır-
maktadır.

Salahattin Bey otuz yařına kadar gençliđinin ve içindeki sön-
mez görünen enerjisinin yardımı ile hürriyetini ve benliğini koru-
yabildi. Fakat insanın damarları ve sinirleri bazen iradesinden
ve aklından daha kuvvetlidir ve muhayyilemiz bizi iđfal etmekte
bazen birçok fettanları geri bırakır. Ve bunlar hüküm ve nüfuzu
ellerine aldılar mı iş bitmiş demektir: Artık dimağımızın bu işi
mantıđa uydurup makul göstermesi bir zaman meselesidir.

Salahattin Bey oldukça güzel olan bu kızı evvela kendisi ile bir
ayarda bir mahluk gibi değil, güzel bir kedi, bir kuzu gibi sevdi.
Lakin derhâl anladı ki, bu kızcağız kendisini hiç de küçük, basit
görmemekte, bir müsavat [eřitlik] istemektedir.

Gene pek az zaman içinde tespit etti ki bu güzel kedinin çok
sivri tırnakları, bu kuzunun sert boynuzları vardır. Şahinde, Sala-
hattin Bey'den adamcağızın hiç aklına getirmediği bir şeyi, ken-
disine akran muamelesi etmesini istiyordu. Tabii derhâl bir sürü
tatsızlıklar, hatta bir hayli acılar⁴⁰ baş gösterdi. Salahattin Bey'in
bu esnada en az işine yarayan şeyler, mantık ve akıl gibi bazen pek
gülünç ve aciz oluveren büyük isimli vasıtalar. Kapalı büyüyen
ve bu şekilde bütün tabii arzu ve ihtiyaçlarını içinde hapsedmeye
mecbur olan genç kız, gayet tabii olarak, sinirli ve manen bozuk
bir mahluktu. Anası onu gezmeye götürürken bir saat saçlarını
düzeltmeye uğraştığı hâlde, ne anasının, ne babasının aklına bu
kafanın ii ile de bir parça meşgul olmak düşüncesi gelmemişti.
Onlar işportaya konan bir elma gibi onu süsleyip temizlemişler,
parlatmışlar, sonra yağlı bir müşteriye okutmuşlardı. Kız yetiştir-
mekten de gaye bu değil miydi⁴¹?

Hakikaten, gece saat on ikiye kadar tavla ve çene attıktan
sonra ciddi bir tavır alarak eve gelen ve yatakta beyaz, tombul bir
vücut arayan birçok kocalar için bu çeřit karılar birebirdi. Fakat
Salahattin Bey gibi aklınca "bir aile yuvası kurmak!" isteyenler,

⁴⁰ Tefrikada ve ikinci baskıda "acılıklar"

⁴¹ Tefrikada "değil miydi ya"

işlerin bu şekli alıverdiğini, çok gafillik ettiklerini görünce büyük bir hayal inkisarına [kırıklığına] uğruyorlardı.

Salahattin Bey neler yapmamıştı! Eline geçirebildiği ve Şahinde'nin anlayacağını tahmin ettiği kitapları getirir, onun fikrini yükseltmek isterdi. Fakat bunun ilk tezahürleri karısının manasız ve lüzumsuz yerlerde lügat kullanması olurdu. Salahattin Bey bunları düzeltmek istedi mi karısının “gururu” yaralanır ve derhâl kızılca kıyamet kopardı.

Salahattin Bey kızın yaşı küçük olduğunu ve gözlerini dünyaya kendi evinde açtığını düşünerek onu yola getireceğini, kendisine bir arkadaş yapabileceğini zannetti durdu. Ona evlat ve kardeş muamelesi yapacak oldu ve çirkin bir alayla karşılandı; efendi ve hâkim muamelesi yapacak oldu, ya isyan yahut da, daha ileri gidecek olursa, bayılma nöbetleri ile karşılaştı; en nihayet ona tam bir müsavat vermek isteyince de bir sürü yersiz taleplere, saçma hareketlere ve sonradan görme arzulara tahammül mecburiyetinde kaldı.

Bereket versin, Anadolu'nun bu yalnız kendisine mahsus dertleri yanında bunların gene yalnız kendisine mahsus çareleri vardır. Bunlardan en birincisi “rakı”dır.

Burada felaketzede memur içer; müflis tüccar içer, fena mahsul çıkarıcı eşraf içer, senelerden beri aynı köşede bırakıldığı için içerleyen zabıt içer ve nihayet karısı ile geçinemeyen kaymakam içer...

Salahattin Bey de içiyordu ve kocasının sarhoşluğu karısını herkes nazarında yavaş yavaş bir şirret ve tecrübesiz kız mevkiinden alıp bir sabır ve feragat melaikesi mertebesine çıkarıyordu...

İzdivaçlarının ilk senesinde dünyaya gelen bir kızcağız bile anası ile babası arasındaki bu geniş uçuruma bir köprü olamadı.

Doğduğu günden beri dünyanın bir acayiplikler diyarı olduğunu ona anlatmaya çalışıyorlardı. Gece yarısı, mışıl mışıl uyurken iki sinirli el ona sarılır ve hıçkıran bir göğse bastırırdı⁴². Çocuk anlamayan gözlerle bu alelacayıp [pek garip] hareketlere

⁴² Tefrikada “bastırılırdı”

bakarken, ağlamaklı bir ses kulağının dibinde vızıldamaya başladılar.

“Ah benim talihsiz kızım! Ah benim zavallı Muazzez'im; benim yetim yavrucuğum. Bak, baban hâlâ gelmedi! Ah benim talihsiz, masum yavrucuğum!”

Çocuk bu sözlerden bir şey anlamaz, fakat hâli ile, asıl talihsizliğin böyle gece yarısı uykudan uyandırılarak hırpalanmak olduğunu söylemeye çalışır, sonra daha fazla tahammül edemeyerek anasının ağlamasına daha tiz bir perdeden iştirak ederdi.

Annesi bu sefer onu susturmak için kucağında⁴³ kızcağızı orada avutmak isterdi.

Bahçede karanlık yapraklı ağaçları, bunların arasından süzülüp gelen ay ışığını görünce biraz susar gibi olan çocuk, kemiklerine geçen soğukla tekrar feryada başlar, komşuları uyandırır.

“Sus şekerim... Sus benim bir tanecik kızım... Sus... Baban şimdi gelir... Sen ağlama benim babası sağken yetim kalan kızım. Allah bize çektirenlerin yanına komaz...”

Bu esnada komşu evlerden birinin penceresi açılır, bir kadın başı görülür ve sorardı:

“Ne o, Şahindeciğim, kızım, bey gene mi gelmedi?”

“Gelmedi teyzeciğim... Yavrucuğum da babası gelmeden uyuymuyor. Akşamdan beri, baba!.. baba!.. diye çırpınır durur... Ne yapacağımı ben de şaşırdım, teyzeciğim!”

Komşu teyze, genç kadına birtakım nasihatler verdikten ve kocasına bir sürü beddua ettikten sonra çekilir... Bu esnada kapı açılarak Salahattin Bey girer, merdivenleri yıkıla yıkıla çıkarak kendini elbisesi ile yatağa atardı.

Odaya girip kendisini soymak isteyen karısı, sarhoşun zaten taşmaya hazır olan rikkat ve nedamet [şefkat ve pişmanlık] hislerinin boşanmasına sebep olur, kendini bilmeyen adam, anlaşılmasız kelimeler mırıldanarak karısının ellerine sarılır, onları öper, yumrukları ile göğsünü ve beyaz saçlı başını dövmeğe başladılar. Bu çok

⁴³ Tan tefrikası ve ikinci baskıda “kucağında hoplatarak odada dolaşır, sonra bahçeye çıkarak kızcağızı”